

EDEBİYAT, GERÇEKLİK VE POSTMODERN KUR'AN

İpek BOZKAYA

Bir edebî eserde biçim ve içerik, eseri inşa ederken üzerine düşünülecek en önemli iki bileşendir. Kimi eserlerde biçim içeriğin önüne geçerek malzemenin kalitesine ya da kalitesizliğine bir örtü olurken, kimi eserlerde içerik, biçimin önüne geçerek yazarın biçimle yapmak istediğinin dışında eseri farklı bir noktaya çeker. Biçim üzerine düşünmek söz söyleme sanatının ilk zamanlarından bu yana, hatta kutsal kitaplardan bu yana mesajın okura iletilmesinde önemli olmuştur. Kurguyu düzenlemenin, içeriğe şekil vermenin türlü yolları zaman zaman edebiliği sağlayanın ne olduğuna dair soruları da beraberinde getirmiştir. Farklı yapı teknikleri üzerine düşünen yazarlar zaman zaman yeni biçimsel yollar bularak edebiyatın kaderinde etkili rol oynamışlardır. Yazar ve editör Cem Akaş edebiyatta içerik kadar, yapı ve biçime de aynı derecede önem veren romancılardan. Yazarın diğer çoğu romanı gibi 19 adlı romanı da edebiyatta içerik ve biçim ilişkisi üzerine, yapı üzerine, metnin nasıl sunulduğu üzerine düşünmede hayli verimli eserlerden biri. 19'un biçimsel başarısı içerikle oluşturduğu eşzamanlı akan parçalanmışlıktan geliyor.

19'da hayatta sevdiği çoğu şeyi kaybetmiş olan ve “Gerçek’ten daha edebî, Edebiyat’tan daha gerçek olanı” yazmanın peşinde olan M.’nin parçalıklı hayatı, yazara özgü bir deneysellikle, parçalıklı anlatılıyor. Yazar daha kitabın ilk cümlesinde yazma ve bu kitaba bir biçim bulma serüvenini anlatıcı üzerinden şöyle veriyor: “Avucundan akan kana bakarken, o güne dek yazmış olduğu biçimde yazmayı sürdürmeyeceğini, bambaşka bir şeyi bambaşka bir dille anlatması gerektiğini anladı.” (Akaş, 2020: 9) Daha açılış cümlesinde içeriğe ve biçime dikkat çekerek yazar kitabın meselelerinden birinin ve en önemlisinin metnin yapısı olduğunu vurguluyor. Bambaşka bir şeyi bambaşka bir dille anlatmak, hem bu kitabın yazarının hem de 19'un kahramanı yazar M.’nin edebiyat algısında önemli bir noktada. Fakat bu kitabın yazarı Cem Akaş bunu başarabilirken, yazdığı kitabın kahramanı, yazar M. bunun için incelikli bir çalışmaya girmiyor. Cem Akaş’ınilmekilmek dokuduğu 19'un yanında, onun kahramanı yazar M. kendini yazdıracak olan kitaba sadece aracı olacağını düşündüğünden ilhamı bekliyor. Bu noktada yazar ile kahramanı arasında ortaya çıkan kontrast, 19’u özgün ve zengin kılıyor.

19, aynı zamanda hem M.’nin serüveniyken hem de M.’nin yazmak istediği kitabın serüveni. Bu serüvende biçim üzerine düşünen yazar bu içerik için *Kur'an* ile bağlantılı bir anlatım yolu seçmiş. Edebiyattan haz alma peşinde olan saf okurun ve gözü açık ama *Kur'an*’ın yapısını bilmeyen seküler okurun tespit etmesi zor olan, kitabın bu bağlantısı, üzerinde uzun uzadıya düşünmeyi ve yazarın koyduğu şifreleri, bağlantıları ve bağlamları çözmeyi ve anlamayı gerektiriyor. Çünkü

yazar *Kur'an* ile yapısal bir ilişki kurduğu için metnin yüzeyinde ilahiliği akla getirecek bir ideoloji görünmüyor. Daha açık söyleyecek olursak, 19'da bölümler *Kur'an*'daki ayetler gibi yazılmış ve *Kur'an*'daki 114 sureden esinle 114 bölüm var. Rakamlarla ilişkiler 19'un katları şeklinde gidiyor. Kitapta 160664 karakter, 25707 kelime, 950 cümle, 114 bölüm var. Yazarın söylediğine göre "anlatının yapısı *Kur'an*'ın yapısı üzerine kurulu, bölümler surelerin sıralamasıyla gidiyor, her bölüm o surenin içeriğinden, hikâyelerinden, cümlelerinden izler taşıyor."¹ Meraklı ve şifre peşinde iz süren bir okur olarak *Kur'an*'ı açıp ilk birkaç sureyi karşılaştırmalı olarak 19 romanı ile eşzamanlı okuduğunuzda sınırlı algının yettiği kadarıyla yüzeyde bağlantılar bulmak zor görünüyor, fakat yazarın niyetlendiği ve gerçekleştirdiği anlam birliğiyle derinde buluşmak biraz çabadan sonra yine mümkün.

Kitaba adını veren 19 sayısı ile ilgili *Kur'an*'daki şifreler üzerine bir araştırma yaptığımızda *Kur'an*'da 19 sayısının değişik

bir sistemle sürekli tekrar ettiği görülür. Yapı için önemli bir unsur olan 19 sayısı, besmele-nin toplam harf sayısı. Rivayete göre eskiden Arap yarımadasında Müslümanlar arasında mektupların başına besmele yerine sadece 19 yazılmış. Yazarın kurduğu tüm bu bağlantılardan sonra bu romana başlık olarak 19 yazması da *Kur'an*'ın yapısından mülhem bu kitabın besmelesi olarak okunabilir. Yazarın *Kur'an*'la yapısal olarak bağlantı kurması ve 19 sayısı-yla ve diğer sayılarla *Kur'an*'ın matematiksel şifrelerine ve mucizelerine değinmesi de yine rasyonel düşünmeyle ve ideolojik çığırtkanlığa mesafeyle paralel. Bu matematiksellik *Kur'an*'a biçimsel yönden ve metin düzeyinde yaklaşıldığını imliyor. Fakat yine de M.'nin derdinin gerçek ve edebi olan oluşu, metnin meselesini felsefeye ve sorgulamaya yaklaştırırken metni *Kur'an*'la sadece rasyonel boyutta değil, düşün-sel düzlemde de aynı seviyede buluşturuyor.

19 ile *Kur'an*'ın biçimsel paralellliğini çözdükten sonra, kitaptaki karakterlerin *Kur'an*'la bağlantısından söz edilebilir. M. ikinci bölümde tanıtılırken, üzerinde durulan, en önemli karakter özelliklerinden biri ahlaklı oluşudur: "Yine de dikkat çekici, hatta ödüllendirilmesi gereken, çok önemli bir özelliği vardı M.'nin: Doğal olarak ahlaklıydı, hem gündelik hayatta, hem de yazdıklarında." (Akaş, 2020: 11), "M.'nin ahlak kavrayışı, ahlak duygusu gerçekten de çarpıcıydı." (Akaş, 2020: 11) Alçakgönüllü, ahlaklı, adanmış M. bu hâliyle bu bağlamda Hz. Muhammed'in karakter özelliklerini hatırlatmaktadır. M.'nin Kendini Yazdırmanın peşinde olması ise kendi kutsalını oluşturma çabasıdır. M.'ye Söz emanet edilmiştir. Zamanı geldiğinde Söz kendini yazdıracak, M. de buna yazar olarak aracılık edecektir. Bu da M.'nin (Hz. Muhammed'in) elçi oluşunu ikrar eder. Zamanı geldiğinde "Kendini yazdırmanın Söz'ü gerisini hâlledecekti(r)." (Akaş, 2020: 15)

1- <https://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/deneyselli-yazinsal-bir-anlati-bicimine-donusturmek-i-20777>

Burada metin *Kur'an*'ın söylem alanına dâhil olan muhayyel karşıt grup “onlar”a atıfla devam eder: “Onun Söz’üne inanmayacaklara, onu anlamayacaklara ancak acınabilirdi.” (Akaş, 2020: 15)

19’un *Kur'an*’a dinî kontekstin dışında, bir metin olarak yaklaşması ve *Kur'an*’ı edebiyatın alanına çekmesi, bunun kurmaca ve gerçek arasındaki ilişkiye de işaret etmesi bakımından önemlidir. Bir kutsal kitabın yapısının edebî forma uygulanabilirliği, bu kutsal kitap için, hem edebiyat kelimesinin mecaz anlamda kullanımına göz kırparken hem de okurun baktığı tarafa bağlı olarak onun kutsallığını pekiştirmeye yarayabilir. Gerçek algısının kutsal kitapta ve edebiyatta üretilmiş ve ona inanılmış oluşu okur/tüketici ile anlam birliğine varılmasını imlemektedir. *Kur'an*’ın gerçekliği, dinin ve dolayısıyla manipülatif gerçekliğin alanıdır, M.’nin üretmek istediği kitabın gerçekliği ise üst-gerçekliktir. Gerçek’ten daha edebî, edebiyattan daha gerçek olan, kurmacanın sınırlarında değildir, o, günü gelince kendini yazdıracaktır. O hâlde gerçeklik sürekli boşluğa açılan bir yapıdadır, zira M.’nin çabaları, onun istediğinin dışında, sonuçsuz kalmıştır. Hayal gücünü içermeyen ve gerçeği aşan bir roman bu gerçeklik illüzyonunun parodisidir.

Derinlemesine incelendiğinde *Kur'an* ile yapı ve muhteva bakımından bağlantıların daha da açığa çıkacağı 19 romanında okura bu şifreler için bir mesai düşüyor. Fakat 19, doyurucu diliyle vakti dar okur için de besleyici. Yazarla ilk defa tanışan bir okursanız 19’un daha ilk cümlelerinde dili çok iyi kullanabilen ve bu dilin üzerine yapıyı inşa eden yazarın metinde kurduğu ahengi fark edeceksiniz: “*Ekmek bıçağının yanlış kullanımı: Sokak kapısının altına çekeceği süngeri ahmakça bir yoldan kesmeye çalışırken yarı başparmağıyla işaret parmağının arasını; sardığı bez hızla kızılıştı.*” (Akaş, 2020: 9) Tekrar eden sessiz harflerle şiire yaklaşan dil, kitabın sonuna kadar bütünlüğünü koruyor ve biçim ve içerikle aynı doyurganlıkla ilerliyor. Yapının *Kur'an* ile bağlantılı oluşunu bir

kenara bırakmayı tercih eden okur için bölümlerin ve bölümlerdeki cümlelerin kısa oluşu, rakamlarla başlaması, metne yoğunlaşılmasına ve okurun bütünlük algısına zarar verme potansiyeli taşıyor gibi gözükse de metin ilerleyip sırf edebî hazza dönüşünce şifreli yapı kendini siliyor; ve bütünlük okurun kendi gerçekliğiyle yeniden oluşuyor. Bütünün parçalanmasını gerçekliğin parodisi olarak okuyan okur içinse daha verimli bir okuma eylemi başlıyor.

Yazar Cem Akaş’ın yayıncılık sektöründeki otuz yıllık birikimi, M.’nin yazarlık ve yaşam serüvenine sızıyor, edebiyat camiasında köşeleri tutanlar, ilişki ağları, köşe kapmacaları 19’un içeriğini renklendiriyor. 19, bu yazıda henüz üzerinde duramadığım daha birçok ayrıntıyı barındırırken; yapısıyla, diliyle, denyselliğiyle, bağlantılarıyla, yazarın işaret ettikleriyle üzerinde uzunca durulması gereken besleyici romanlardan.